

СТАНДАРТ ДОКАЗУВАННЯ ВИНИ ПОЗА РОЗУМНИМ СУМНІВОМ: КРИТЕРІЙ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ ТА ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

THE STANDARD OF PROOF OF GUILT "BEYOND REASONABLE DOUBT", CRITERIA FOR ITS APPLICATION AND THE CASE LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Жменяк Ю.Ю., аспірант денної форми навчання
кафедри конституційного права та прав людини

Національна академія внутрішніх справ

orcid.org/0009-0009-0355-7000

Стаття присвячена стандарту доказування вини «поза розумним сумнівом» як стрижневому елементу принципу презумпції невинуватості та гарантії справедливого кримінального провадження.

У статті досліджено концепцію стандарту доказування вини «поза розумним сумнівом», розкрито його зміст та основні критерії застосування. Проведено правовий аналіз практики Верховного Суду та практики Європейського суду з прав людини, в межах якої окреслено підходи до застосування зазначеного стандарту як ключової гарантії справедливого судового розгляду. Особливу увагу приділено проблемам теоретичного осмислення та практичного застосування цього стандарту в національному кримінальному процесі, що зумовлює актуальність подальшого дослідження його сутності, структури та змістовного наповнення.

Актуальність теми дослідження стандарту доказування вини поза розумним сумнівом зумовлена його ключовим значенням для реалізації принципу презумпції невинуватості та забезпечення справедливого правосуддя в кримінальному процесі. У сучасній правозастосовчій практиці України спостерігаються труднощі з однозначним розумінням і застосуванням цього стандарту як суддями, так і сторонами кримінального провадження. Водночас, практика Європейського суду з прав людини дедалі більше наголошує на необхідності дотримання високого стандарту доведення вини обвинуваченого, що є невід'ємною складовою права на справедливий суд відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. У зв'язку з цим виникає потреба у ґрунтовному теоретико-практичному аналізі змісту, особливостей, меж та способів імплементації цього стандарту в українське кримінальне процесуальне законодавство та судову практику.

Ключові слова: доказ, стандарт доказування вини поза розумним сумнівом, кримінальне провадження, судової практика, тлумачення сумнівів на користь обвинуваченого, внутрішнє переконання, стандарт доказування, мета доказування, права людини, право на справедливий суд.

The article is devoted to the standard of proving guilt "beyond a reasonable doubt" as a core element of the principle of the presumption of innocence and the guarantee of fair criminal proceedings.

The article explores the concept of the standard of proof of guilt "beyond a reasonable doubt", reveals its content and main criteria for application. A legal analysis of the practice of the Supreme Court and the practice of the European Court of Human Rights, was conducted, within the framework of which approaches to the application of the specified standard as a key guarantee of fair trial were outlined. Particular attention is paid to the problems of theoretical understanding and practical application of this standard in the national criminal process, which determines the relevance of further research into its essence, structure and content.

The relevance of the topic of research on the standard of proof of guilt "beyond a reasonable doubt" is due to its key importance for implementing the principle of the presumption of innocence and ensuring fair justice in criminal proceedings. In modern law enforcement practice in Ukraine, there are difficulties with the unambiguous understanding and application of this standard by both judges and parties to criminal proceedings. At the same time, the case law of the European Court of Human Rights increasingly emphasizes the need to adhere to a high standard of proof of the accused's guilt, which is an integral part of the right to a fair trial under Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. In this regard, there is a need for a thorough theoretical and practical analysis of the content, features, boundaries and methods of implementing this standard in Ukrainian criminal procedural legislation and judicial practice.

Key words: evidence, the standard of proof of guilt "beyond a reasonable doubt", criminal proceedings, case law, interpretation of the doubts in favor of the accused, inner conviction, standard of proof, purpose of proof, reasonable doubt, human rights, the right to a fair trial.

У різних правових системах стандарт доказування вини поза розумним сумнівом (beyond a reasonable doubt) визнається як найвищий рівень переконливості доказів, необхідний для винесення обвинувального вироку.

Вказаний стандарт є ключовим елементом реалізації принципу презумпції невинуватості, який покладає на сторону обвинувачення обов'язок довести винуватість особи до такої міри, коли у суду не залишається обґрунтованих сумнівів щодо її вини у вчиненні злочину. Цей стандарт вимагає найвищого рівня достовірності доказів, гарантуючи, що обвинувачення базується не на припущеннях, а на доведених фактах, а можливі сумніви у версії обвинувачення тлумачаться на користь невинності обвинуваченого.

Відповідний стандарт доведення вини обвинуваченого є необхідним для того, щоб суд міг визнати людину винною у вчиненні злочину у більшості правових систем зі змагальним кримінальним процесом. Він особливо широко застосовується у країнах англосаксонської пра-

вової сім'ї (зокрема, у Великій Британії, США, Канаді та Австралії), де він має чітке доктринальне та судово наповнення. Саме прокурор повинен довести винуватість обвинуваченого й обґрунтувати свою версію подій відповідно до цього стандарту. Іншими словами, докази обвинувачення мають бути настільки переконливими, щоб розумна особа, розглянувши всі докази, не мала жодного обґрунтованого сумніву щодо винуватості підсудного.

Верховний Суд Сполучених Штатів у справі *In re Winship* (1970) постановив, що пункт про належну правову процедуру захищає обвинуваченого від засудження, окрім випадків доведення поза розумним сумнівом кожного факту, необхідного для визначення ступеня злочину, в якому він обвинувачується. Пункт про належну правову процедуру Чотирнадцятої поправки до Конституції вимагає, щоб кожен елемент кримінального правопорушення був доведений поза розумним сумнівом, замість того, щоб в судах у справах неповнолітніх використовувалася перевага доказів [1].

У Великій Британії цей стандарт традиційно застосовується судами присяжних, а змістовне наповнення розвивалося через прецедентну практику, зокрема у справі *Woolmington v. DPP* (1935), де Lord Sankey сформулював принцип, згідно з яким у кримінальному праві тягар доведення завжди лежить на обвинуваченні, а не на підсудному. Це означає, що звинувачення має довести провину підсудного поза розумними сумнівами, і якщо це не вдається, підсудний має бути виправданий [2].

У країнах континентальної (романо-германської) правової традиції, зокрема у Німеччині, Франції, Італії, Австрії, термін *beyond a reasonable doubt* використовується рідше, однак його зміст реалізується через інститут внутрішнього переконання суду, що повинен ґрунтуватися на доказах, вільно, але логічно й об'єктивно оцінених.

Наприклад, § 261 Німецького КПК (StPO) вимагає, аби суд приймав рішення, ґрунтуючись на «власному переконанні, сформованому на основі досліджених доказів» [3].

Таким чином, навіть у випадку формальної відсутності законодавчого терміну «поза розумним сумнівом», суди все ж зобов'язані обґрунтовувати вироки у спосіб, який виключає обґрунтовані сумніви щодо винуватості.

Питання стандарту доказування вини поза розумним сумнівом є предметом активних наукових дискусій, що зумовлено як його ключовим значенням для кримінального процесу, так і труднощами у практичному застосуванні. До прикладу, американський правознавець James Q. Whitman простежує історію походження стандарту *beyond a reasonable doubt* крізь століття християнської теології та історії загального права і вважає, що він є похідним від християнського морального підходу до судочинства, покликаному звільнити суддю від моральної відповідальності за можливу помилку засудження невинного [4]. Інший філософ права – Larry Laudan, навпаки, критикує нечіткість і абстрактність поняття «розумного сумніву» і пропонує запровадити математизовану модель: доведення вини має сягати ймовірності щонайменше 90% [5].

Серед дослідників немає єдності щодо точних критеріїв «розумного сумніву», однак спільною є ідея, що цей стандарт має служити гарантією недопущення засудження невинного.

У цьому контексті особливого значення набуває відомий правовий принцип, сформульований англійським юристом Вільямом Блекстоуном (William Blackstone): «Краще випустити десять винних, ніж засудити одного невинного». У класичному формулюванні вона звучить як: “It is better that ten guilty persons escape than that one innocent suffer” [6]. Цей вислів став морально-правовим постулатом, що відображає не лише фундаментальну цінність презумпції невинуватості у демократичних правових системах, а й закладає етичну основу для стандарту доказування, який ставить на перший план захист особи від помилкового вироку.

Суть цього стандарту полягає саме в тому, що засудження можливе лише за умови повної переконаності суду у винуватості особи, яка виключає обґрунтований сумнів. Якщо сумнів залишається – особа має бути виправдана, навіть якщо існує ризик, що винний залишиться непокараним. Такий підхід підкреслює пріоритет захисту прав невинного перед ефективністю покарання злочинця, пріоритет права людини перед завданням держави щодо використання примусу до порушника закону. Інакше кажучи, принцип «поза розумним сумнівом» ставить на перше місце захист особи від незаконного або помилкового засудження, навіть якщо це створює ризик, що справжній винний може уникнути відповідальності. Саме цим стандарт «поза розумним сумнівом» реалізує блекстоунівський принцип у правозастосуванні, знижуючи ймовірність судової помилки як найгіршої форми порушення прав людини.

В українській науці проблематику стандарту доведення вини поза розумним сумнівом активно досліджували Степаненко А., Крет Г., Толочко О. та інші дослідники, аналізуючи цей стандарт у контексті принципу презумпції невинуватості, проблем внутрішнього переконання суду, а також необхідності законодавчого врегулювання.

Зокрема, Степаненко А. визначає цей стандарт як невід'ємну частину реалізації презумпції невинуватості, вимагаючи виключення альтернативних версій подій та повного логічного обґрунтування вироку [7].

Крет Г., досліджуючи стандарти доказування у кримінальному процесі, наголошує на необхідності інституціоналізації стандарту «поза розумним сумнівом» у законодавстві України. Вона вважає, що чинне внутрішнє переконання суду повинне мати чіткі рамки та орієнтири, і таким орієнтиром має виступати саме вказаний стандарт, закріплений на рівні КПК. На її думку, розумний сумнів не може бути суто суб'єктивним, а має базуватися на логічній оцінці повноти, узгодженості та достовірності доказів. Вона пропонує розширити зміст стандарту через конкретні ознаки, саме для того щоб об'єктивізувати оцінку доказів і зменшити ризики суб'єктивного тлумачення та довільних висновків суду [8].

Толочко О. у своїй роботі зазначив, що наявність або відсутність розумного сумніву в судді чи присяжного є вирішальним чинником при прийнятті рішення про винуватість особи. Автор вважає, що доведення вини особи поза розумним сумнівом розвиває положення про принципи презумпції невинуватості та змагальності кримінального процесу, впроваджуючи у національну процесуальну систему ефективну правову пропедедуру [9].

Логічним є твердження про те, що стандарт доказування вини поза розумним сумнівом є визначальним критерієм при прийнятті рішень у кримінальному судочинстві, адже його основним призначенням є гарантія того, що особа не буде засуджена без переконливих, достатніх та достовірних доказів.

З огляду на міжнародні зобов'язання України імплементувати підходи, розроблені Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ), вказаний стандарт набуває практичного застосування і в національній правовій системі. Незважаючи на відсутність прямого нормативного закріплення поняття стандарту доказування «вина поза розумним сумнівом» у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України, його зміст об'єктивно впливає з низки конституційних гарантій та процесуальних норм. Так, відповідно до статті 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. При цьому, частина 3 вказаної статті гарантує, що обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. А усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь [10]. Це формулювання, що за своєю сутністю відображає принцип презумпції невинуватості, співвідноситься з концепцією, згідно з якою винуватість особи має бути доведеною настільки переконливо, щоб не залишалося обґрунтованого сумніву у її встановленні.

Аналогічне положення міститься у частині першій статті 17 Кримінального процесуального кодексу України, де презумпція невинуватості визнається процесуальним принципом.

Частина 2 статті 17 КПК України розширює відповідні положення Конституції та передбачає, що ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні кримінального правопорушення і має бути виправданим, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи поза розумним сумнівом. При цьому стаття 91 КПК

України, визначаючи предмет доказування у кримінальному провадженні, прямо зобов'язує сторону обвинувачення доводити винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення. Стаття 373 КПК деталізує, що обвинувальний вирок може бути ухвалено лише за умови доведеності винуватості підозрюваного (обвинуваченого) під час судового розгляду [11].

У поєднанні ці положення утворюють правову рамку, що вимагає від суду встановлення винуватості особи за найвищим рівнем доказування – поза розумним сумнівом. Додаткове нормативне підґрунтя цьому підходу надає стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також практика Європейського суду з прав людини по застосуванню вказаної статті.

На основі аналізу законодавства, судової практики та стандартів ЄСПЛ, у правовій науці України можна виокремити такі основні критерії стандарту «поза розумним сумнівом», які мають застосовуватися судами при ухваленні обвинувального вироку:

- відсутність обґрунтованих сумнівів щодо всіх елементів складу кримінального правопорушення. Якщо такий сумнів існує, його належить тлумачити на користь обвинуваченого;

- належність, допустимість, достовірність, достатність і взаємопов'язаність доказів, які в сукупності формують логічну, несуперечливу картину;

- неприпустимість обґрунтування вироку припущеннями або презумпцією винуватості;

- версія обвинувачення має бути єдиною можливою. При цьому недостатньо, щоб версія обвинувачення була просто більш імовірною, ніж версія захисту, вона повинна бути єдиним логічним поясненням фактів, виключаючи інші розумні пояснення;

- розумний сумнів має ґрунтуватися на доказах, а не на здогадках;

- обвинувачений не зобов'язаний доводити свою невинуватість чи спростовувати пред'явлені обвинувачення. Обов'язок доказування повністю лежить на стороні обвинувачення;

- мовчання обвинуваченого не може бути підставою для висновку про його винуватість, що узгоджується з положеннями частини четвертої статті 63 Конституції України.

Отже, підсумовуючи підходи до застосування стандарту доказування вини поза розумним сумнівом, можна виокремити основні його ознаки: повнота та належність зібраних доказів, їхня внутрішня узгодженість, відсутність правдоподібних альтернативних версій подій, а також дотримання законності під час отримання доказової інформації. Такі вимоги покликані гарантувати неупередженість і об'єктивність кримінального провадження, знижуючи ризик помилкового засудження невинної особи. Суть цього стандарту полягає не в доведенні лише ймовірності вчинення злочину, а в необхідності надання чітких, переконливих і неспростованих доказів вини, що повністю узгоджується з принципом презумпції невинуватості.

Зазначені складові стандарту відповідають підходам, напрацьованим у практиці Європейського суду з прав людини, який неодноразово наголошував своїх рішення, що доведення вини особи має здійснюватися з урахуванням презумпції невинуватості, закріпленої в пункті 2 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Суд послідовно вказує, що саме держава зобов'язана довести обґрунтованість обвинувачення, а всі сумніви щодо вини особи мають тлумачитися на користь останньої.

Так, у справі *Barberà, Messegue and Jabardo v. Spain* (1988) Європейський суд з прав людини вперше на рівні практики закріпив стандарт доведення вини «поза розумним сумнівом» як невід'ємний елемент дотримання презумпції невинуватості, гарантованої статтею 6 § 2 Кон-

венції. У пункті 77 рішення Суд наголосив, що обов'язок доведення вини покладається на сторону обвинувачення, підсудний не зобов'язаний доводити свою невинуватість, а будь-який розумний сумнів має трактуватися на його користь [12].

Варто зазначити, що навіть відмова обвинуваченого від надання свідчень не може розглядатися як доказ вини, якщо не існує достатньої сукупності інших переконливих доказів [13].

У справі *Ayşar v. Turkey* (2001) Суд підкреслив, що встановлення відповідальності держави можливе лише на основі доказів, які переконливо доводять факт порушення «поза розумним сумнівом». При цьому Суд наголосив, що такий стандарт може бути досягнутий не лише прямими доказами, а й через суворий аналіз сукупних, достатньо вагомих, чітких та узгоджених непрямих свідчень [14].

Це рішення демонструє, що стандарт «поза розумним сумнівом» вживається не лише щодо обвинуваченого, а й щодо доведення державної відповідальності у випадках порушення прав людини.

У справі *Nachova and Others v. Bulgaria* (2005) ЄСПЛ застосував стандарт доказування поза розумним сумнівом для оцінки як обставин застосування летальної сили, так і ефективності подальшого розслідування. Суд наголосив, що відповідальність держави за порушення статей 2 (право на життя) і 14 (заборона дискримінації) може бути встановлена лише на основі доказів, які позбавляють простору для розумних сумнівів. У цьому випадку такий стандарт було досягнуто через аналіз поведінки влади, відсутність належного виправдання, сукупність фактів і контексту події [15]. Вказане рішення стало важливим прецедентом у питаннях доведення системної дискримінації та неефективного розслідування у справах про загибель людей.

Практика ЄСПЛ підтверджує, що стандарт доказування вини «поза розумним сумнівом» є не лише елементом національного процесуального права, а й міжнародним стандартом, що гарантує справедливості кримінального провадження та захист від свавільного засудження.

В українській правозастосовчій практиці цей стандарт теж набуває дедалі більшого значення та чіткішого змісту, зокрема у рішеннях Верховного Суду, який поступово впроваджує європейські підходи до оцінки доказів. Він виступає запобіжником від судових помилок і необґрунтованих вироків, що особливо актуально для правової системи з обвинувальним ухилом.

Вагомим внеском у розвиток відповідного стандарту в національному судочинстві є рішення Верховного Суду, в яких він наголошує на тому, що обвинувачення не може ґрунтуватися на припущеннях, а має підтверджуватись належними, допустимими та взаємопов'язаними доказами, які у своїй сукупності виключають розумний сумнів у винуватості особи.

Наприклад, Касаційний кримінальний суд Верховного Суду при розгляді справи №688/788/15-к зробив висновок щодо розуміння стандарту «доведення винуватості особи поза розумним сумнівом». Суд скасував рішення судів та закрити провадження у справі, зазначивши, що судами не наведено переконливих аргументів, чому вони визнали обвинувачення доведеним поза розумним сумнівом за наявності неспростованих обставин, які підтверджують версію захисту [16].

При цьому суд вказав, що «стандарт доведення поза розумним сумнівом означає, що сукупність обставин справи, встановлена під час судового розгляду, виключає будь-яке інше розумне пояснення події, яка є предметом судового розгляду, крім того, що інкримінований злочин був вчинений і обвинувачений є винним у вчиненні цього злочину».

Поза розумним сумнівом має бути доведений кожний з елементів, які є важливими для правової кваліфі-

кації діяння: як тих, що утворюють об'єктивну сторону діяння, так і тих, що визначають його суб'єктивну сторону. Зокрема, у справах, в яких наявність та/або характер умислу має значення для правової кваліфікації діяння, суд у своєму рішенні має пояснити, яким чином встановлені ним обставини справи доводять наявність умислу саме такого характеру, який є необхідним елементом складу злочину, і виключають можливу відсутність умислу або інший характер умислу.

Це питання має бути вирішено на підставі безстороннього та неупередженого аналізу наданих сторонами обвинувачення і захисту допустимих доказів, які свідчать за чи проти тієї або іншої версії подій.

Обов'язок всебічного і неупередженого дослідження судом усіх обставин справи у цьому контексті означає, що для того, щоб визнати винуватість доведеною поза розумним сумнівом, версія обвинувачення має пояснювати всі встановлені судом обставини, що мають відношення до події, яка є предметом судового розгляду. Суд не може залишити без уваги ту частину доказів та встановлених на їх підставі обставин лише з тієї причини, що вони суперечать версії обвинувачення. Наявність таких обставин, яким версія обвинувачення не може надати розумного пояснення або які свідчать про можливість іншої версії інкримінованої події, є підставою для розумного сумніву в доведеності вини особи.

Для дотримання стандарту доведення поза розумним сумнівом недостатньо, щоб версія обвинувачення була лише більш вірогідною за версією захисту. Законодавець вимагає, щоб будь-який обґрунтований сумнів у тій версії події, яку надано обвинувачення, був спростований фактами, встановленими на підставі допустимих доказів, і єдина версія, якою розумна і безстороння людина може пояснити всю сукупність фактів, установлених у суді, є та версія подій, яка дає підстави для визнання особи винною за пред'явленим обвинуваченням» [16].

Аналогічну правову позицію викладено також у постанові Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 17 січня 2023 року у справі № 753/13113/18 [17].

У постанові від 21 січня 2020 року у справі №754/17019/17 Касаційний кримінальний суд Верховного Суду погодився з висновками суду апеляційної інстанції про недостатність доказів для того, щоб поза розумним сумнівом дійти висновку про винуватість особи. При цьому суд вказав – якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи поза розумним сумнівом, то усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на користь такої особи [18].

Оскільки докази (прямі й непрямі) не створили внутрішньої переконаності поза розумним сумнівом, а вирок ґрунтувався на припущеннях, то касаційний суд визнав їх недостатніми і закрив провадження у справі (постанова Касаційного кримінального суду від 22 квітня 2021 року (справа № 732/760/19) [19].

При цьому варто зазначити, що КПК України не забороняє використання непрямих доказів, але для доведення вини необхідно довести факт поза розумним сумнівом на основі всебічного аналізу сукупності таких доказів, які логічно і незаперечно підтверджують кожен елемент злочину. Саме на цьому зробив акцент Касаційний кримінальний суд Верховного Суду у свої постанові від 07 грудня 2020 року у справі №728/578/19 [20].

У справі №761/7897/18 Верховний Суд звернув увагу, що доводи апеляційної скарги захисника стосувалися очевидної неузгодженості між обставинами, які суд першої інстанції визнав встановленими, і показаннями одного з ключових свідків події. При цьому вказав, що наведене апеляційним судом обґрунтування підстав відхилення таких доводів, не є достатнім і таким, що переконливо виключає сумніви у тому, що потерпілий випав саме з того автобуса, яким керував обвинувачений. У зв'язку з цим суд касаційної інстанції прийшов до висновку, що суди повинні ретельно перевіряти доводи сторони захисту, які обґрунтовано ставлять під сумнів версію сторони обвинувачення. У випадку, якщо суд після такої перевірки відхиляє доводи сторони захисту, він має навести переконливі мотиви такого висновку, які не залишають розумного сумніву у винуватості обвинуваченого. Разом з тим, якщо небезпідставні доводи сторони захисту не можуть бути спростовані з наведенням переконливих мотивів, які ґрунтуються на обставинах відповідного провадження, то це свідчить про існування розумного сумніву в доведеності винуватості особи [21]. За таких умов судом не було забезпечено реалізацію стандарту доведеності вини поза розумним сумнівом, що стало підставою для скасування його рішення.

Таким чином, формування у практиці Верховного Суду стандарту доказування вини поза розумним сумнівом як ключового інструменту реалізації принципу верховенства права і гарантії справедливого судового розгляду сприятиме реалізації конституційних гарантій презумпції невинуватості особи. Відповідна практика Верховного Суду змогла б орієнтувати суди нижчих інстанцій на уважний, критичний аналіз усіх доказів у сукупності, з урахуванням прав людини, положень Конституції України та стандартів ЄСПЛ.

З огляду на викладене, можна зробити висновок про те, що хоча формулювання стандарту доказування «поза розумним сумнівом» у різних країнах відрізняється, його функціональне значення залишається універсальним: він виконує роль запобіжника засудження невинуватих осіб, процесуальної гарантії дотримання прав людини та виступає вираженням презумпції невинуватості в дії. Успішна імплементація цього стандарту вимагає як чіткого законодавчого закріплення, так і сталої практики його правозастосування, що підтверджується позиціями національних судів, міжнародних інституцій та правничої доктрини.

Варто констатувати, що стандарт «поза розумним сумнівом» функціонує в системі кримінального процесу України як імпліцитна (непрямо закріплена) гарантія справедливого суду, яка водночас є логічним продовженням конституційного принципу презумпції невинуватості. Відтак, у зв'язку з відсутністю чіткого законодавчого закріплення стандарту доказування вини поза розумним сумнівом, у практиці судів можливе як надмірно вільне, так і формалістичне його тлумачення, що підвищує ризик допущення судової помилки.

Враховуючи наведене, впровадження, закріплення та розкриття стандарту доказування вини «поза розумним сумнівом» у тексті кримінального процесуального закону України на рівні окремої норми є не лише бажаним, але й необхідним для повноцінного гарантування прав людини відповідно до європейських стандартів правосуддя, що є особливо важливим у світлі євроінтеграційного курсу нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. United States Supreme Court, case *In re Winship*, 397 U.S. 358 (1970), URL: https://en.m.wikipedia.org/wiki/In_re_Winship
2. House of Lords, case *Woolmington v DPP* [1935] AC 462, URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Woolmington_v_DPP
3. Strafprozessordnung (StPO), URL: https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/_261.html
4. Whitman J. The Origins of Reasonable Doubt: Theological Roots of the Criminal Trial, URL: <https://yalebooks.yale.edu/book/9780300219906/the-origins-of-reasonable-doubt/>
5. Laudan L. Truth, Error, and Criminal Law: An Essay in Legal Epistemology. Cambridge : Cambridge University Press, 2006, URL: https://cdn.preterhuman.net/texts/thought_and_writing/philosophy/truth%20error%20criminal%20law.pdf

6. William Blackstone, Commentaries on the Laws of England, 1765, URL: <https://onang.com/library/reference/blackstone-commentaries-law-england/bla-427/>
7. Степаненко А. С. Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні, кандидатська дисертація, Одеська юридична академія, 2017, URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/51ec7c75-e0a4-4c93-83b6-03ef65d33c5b/content>
8. Крет Г.Р. Міжнародні стандарти доказування у кримінальному процесі України: теоретико-правові та практичні основи, дисертація д-ра юрид. наук, Одеська юридична академія, 2020, URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/dde79434-2a7b-48ed-b8f3-b3f1fff09765/content>
9. Толочко О. Критерії визначення стандарту доказування вини поза розумним сумнівом у кримінальному провадженні / Вісник Національної академії прокуратури України, 2015, № 4, URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILE=&S21STR=Vnapu_2015_4_3
10. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
11. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 01.12.2025).
12. Barberà, Messegue and Jabardo v. Spain: Judgment of the European Court of Human Rights (Application no. 10590/83) of 6 December 1988 // HUDOC – Official website of the European Court of Human Rights. – URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57429>
13. John Murray v. the United Kingdom: Judgment of the European Court of Human Rights (Application no. 18731/91) of 8 February 1996 // HUDOC – Official website of the European Court of Human Rights. – URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57980>
14. Avşar v. Turkey: Judgment of the European Court of Human Rights (Application no. 25657/94) of 10 July 2001 // HUDOC – Official website of the European Court of Human Rights. – URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59562>
15. Nachova and Others v. Bulgaria: Judgment of the European Court of Human Rights (Applications no. 43577/98 and 43579/98) of 6 July 2005 // HUDOC – Official website of the European Court of Human Rights. – URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69630>
16. Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 04 липня 2018 року у справі №688/788/15-к, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75286445>
17. Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 17 січня 2023 року у справі № 753/13113/18, URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=108526645&red=100003b1e8b8eae84bd3700f189a85860f901d&d=5>
18. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 21 січня 202 року у справі №754/17019/17, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87365803>
19. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 22 квітня 2021 року у справі №732/760/19, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96632050>
20. Постанова Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 07 грудня 2020 року у справі №728/578/19, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93595821>
21. Постанова Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 03 лютого 2021 року у справі №761/7897/18, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94737939>

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.11.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 11.12.2025
 Дата публікації: 30.12.2025